

Salpeter Buspoyer

Wichtfeste ende Ietsame Ordonne onse linc
besunder, Alty schyns d' gubdelu' linc is gedruet
exemplar bay ordonnay bay hanc doorl. hooch. or
zet stuck bay troyer is salpeter gilmancort
den 20^{en} Decembri' 1572, W ordonnay is
belyc d' geline ordonnay terstout is sonder
belyc te publiceren is becondigh, is te
procederen tot onderfoundinge bay d' hanc t' gelyc d' onder
treders is ontegeoorfame by executie d' hanc
is amandis d' hanc gestelt, sonder elinc fancur
belyc off dissimulatie, gubmede d' hanc segt
bay d' moestigh belyc, Tot t' hanc d' hanc
d' hanc moet 1572

Stadgouder Cantzelaar
is hanc d' hanc hanc
Geline 20

W ordonnay bay geline
Joan herckhone

TRASLAET
VANDE
ORDINANTIE
VANDE ERTZ-HERTOGHEN
ONSE SOVVEREYNE PRINCEN.

By de welcke hunne Hocheden verbieden het verbueren
vande salpetren ende buspoepren / ende gheuen regles
ment op het trecken en negocieren vande voosf. waeren.

TOT BRVESSEL;
By Hupbrecht Anthoon / gheswozen Boeck-drucker
vanden Houe / inden gulden Arene by t Hof 1617.

TRASSART

YANKEE

OLD TIME

YANKEE BROTHERHOOD

THE YANKEE BROTHERHOOD OF AMERICA
INCORPORATED 1842

THE YANKEE

THE YANKEE BROTHERHOOD OF AMERICA
INCORPORATED 1842

ALBERT ENDE ISABEL

Clara Eugenia Infante van Spaignen/
byder gratie Godts Certshertoghen van
Oostenryck / Hertoghen van Burgun-
dien / van Lottryck / van Brabant / van
Lemburg / van Luxemburg / ende van
Ghelre / Grauen van Habsburgh / van
Blaenderen / van Arthois / van Burgundien / van Chi-
rol Palsgrauen ende van Henegoutwe / van Hollandt / van
Zeelandt / van Namen ende van Zutphen / Marckgrauen
des heplighen Rycs van Kroone / Heere ende Wrouwe van
Vriesslandt / van Salins / van Mechelen / vande Stadt /
Steden ende Lande van Utrecht / Guerpffel ende van
Groningen / Allen den ghenen die dese pghentwoordighe
sien sullen salupt. Alsoo ons alleen toecompt d'authozitent
van in onse Landen salperren te doen soecken ende trecken /
ende buspoeperen te doen maecten / ende daer toe te stellen
sulcke persoonen als ons goetdunckt: Ende dat onsen wel
beminden Jehan Curtius/hebbende hier voortijts commissie
ghehadt / zoo van Wplen (Hooghlofflycker gedachten)
den Coninck Philippus den tweeden van dien naeme / on-
sen seer lieuen Heere ende Vader (wiens ziele Godt ghenadich
zy) als van ons / tot onsen vollen contentemente altydts
ghedient heeft: Ende wesende onse intentie dat hy daer inne
continuere met Peeter Curtius zynen soone / inde plaetsen
ende quattieren die wy hen ghedefigueret hebben / zoo tot
munitie van onse Steden / Casteelen ende andere stercke
plaetsen ende Frontieren/als anderffing tot onsen dienst/
in conformitent van onse voorgeaende Placcaeten op het
stuk vande salperren ende buspoeperen ghepubliceert.
DAEROM SOO EEST, Dat om d'experientie die

wy hebben vanden voorsz. Jehan Curtius / wy ons vertrou-
wende zijnder bequamicheyt/ nuthepdt/ ende goede neerftic-
heyt / oock mede vanden voorsz. Peeter Curtius zijnen soos-
ne/ hebben met ryppeliberatie / ende aduys van onse Raes-
den van State/ Secreten ende Finantien gheordineert ende
ordineren by dese jegentwoordighe de poincten hier naer vol-
ghende.

3.

Inden eersten gebieden wy aen alle Souuerneurs/ Raets-
luden/ Proosten/ Capiteynen Hooge Justicieren/ende aen
alle andere Justicieren en Officieren / en dien van onse vas-
saelen / en aen alle andere onse ondersaeten van onsen Lande
en Hertochdomme van Brabant/wesende geenclauert in het
Land van Lupck/ van onse Hertochdomme van Lembourg
en andere onse Landen van Ouer-Maese/van onse Landen
ende Hertoghdommen van Luxembourgh ende van Ghelre/
Graeffschappen van Burgundien/van Namen/ende van al-
le andere quartieren ouer de Maese/ende op dese zyde vanden
Rhein gelegen/dz Commisen ende Salpêtres vande voorsz.
Curtius alle nootelijke assistencie / aduys ende hulpe te
doen ende betypsen: zoo in t'gene raecht ende aengaet het lo-
geren/eetwaren/water/houdt/asschen/keerffen/wagenen en
peerden/als andere dperghelijke nootzakelijckheden/midts
redelijke betalinge / ende sulcke ende gelijcke als inde zelue
plaetsen de ghemeyne inwoonders gewoen zijn te betaelen /
sonder datmen hen niet sal moghen wepgheren van t'ghene
dat zy souden moghen van doen hebben.

33.

Item dat zy niet toe en laeten dat eenich onghelijck ghe-
schie t'zy aen huane persoonen/familien/meubelen ofte gereet-
schap in eenigher manieren / maer doen hun volcommen-
lijc

lijck ghenieten bande vryheden ende priuilegien die wylen
zijne Ma^r. ende wy hun ghegunt ende verleent hebben.

III.

Te weten aen alle de ghene die aende voorsz. Curtius oft
hunne Commissen drie quintaelen gheraffineerde salpe-
tren ter maendt leuerten sullen / van vryhepdt ende exemptie
van logetinghe van Oorzloghs-volck / doock van wacht en
waecke.

IIII.

Zonder toe te laten dat hunne persoonen/ketelen/ meubels
len ofte bagagien gearresteert sullen mogt worden in egeen-
der manieren.

V.

Om dies wille dat wy zoo wel de voorsz. Curtius als hun-
ne Commissen / wercklieden ende Salpeticers met hunne
ghereesschap genomen hebben/ ende nemen in onse protectie
ende sauuegarde.

VI.

Zoo willen wy dat de voorsz. Gouverneurs/ Raeden/ Ju-
sticiëren ende Officiëren / in gheualle van eenige contraven-
tie jeghens t'ghene voorsz. is / van officie wegghen/nemen oft
doen uemen sommiere infor-matie ende enquestie/ende de des-
linquanten exemplaelijcken doen straffen naer hunne vers-
diensten ende den heysch vander saecke.

VII.

Ordineren ende gebieden daerenbouen aen allen onse Ju-
sticiëren ende Officiëren bequame persoonen te commiteren
in sulcke plaetsen ende passagien als de voorsz. Curtius ende
hunne Commissen hun bewapen sullen/ om sorgghfuldige toes-
sicht ende regard te nemen op de ghene die eenighe munitien
van oorloghe souden willen doen verbuieren / t'zp laetende
d'Heeren straten ende Herbauen ende anderstins.

A iij

Tot

Tot welcken eynde hebben wy oock gheauthoziseert ende authoziseren by dese jeghenwoordige de vooz. Curtius ende hunne Commissen ende andere by hem ghenoeimpt ende alnoch te noemen / om onse vooz. Landen te traueseren ende t'ontdecken / veruolghen ende arresteren alle de ghene die yn beuinden sullen gecontraueneert te hebben / ende die contraueneren aen onse jeghenwoordighe Ordinantie / ende t'arresteren niet alleenlyck hunne persoonen ende coopmanschappen / maer oock hunne wagenen / kerren / peerden est ghetuygh / ende tot dien effecte hem te visiteren met alle behoortlycke modestie ende zegghbaerheit / sonder dat de ghearresteerde oft andere daer jeghens sullen moghen segghen oft eenighe were oft weygeringhe doen. Op pene van in onse indignatie te vallen / ende inde boete van twintich guldens.

¶.

Wel verstaende dat de vooz. Curtius / hunne Commissen ende alle andere / ghehouden sullen wesen te vueren oft doen vueren allen t'ghene dat by hen alsoo ghearresteert sal wesen / vooz de Justicie vande plaetse daer d'arrest ghedaen sal zyn / ende aldaer sommierlijck te procederen van daeghe te daeghe / jeghens de culpable / ghelijck tot onderhoudenisse ende executie van dese jeghenwoordighe / men sal beuinden te behooren.

¶.

Verbieden oock aen alle Salpetriers van onse vooz. Landen / dat yn hem niet en veruoorderen hunne salpetren oft eenighe buspoepere te laeden noch te verbueren elders noch aen andere / noch selfs aende Commissen vande vooz. Curtius / dan langhs den rechten wech / naer den ghenen vande

vande vooz. Commisen / die hun van weghen vande vooz. Curtius ghedesigneert is / oft ghedesigneert sal worden. En sullen oock van ghelijcken / sulcke Commisen niet moghen / sels / noch dooz andere / hunne eyghene salpetren ende buspoepereu weghvoeren / oft transporteren / noch oock de gene die by andere persoonē vergadert sullen wesen / elders dan langhs den rechten wegh naer de vooz. Curtius / oft naer de plaetse die by hun oft hunnen Substituyt hun sal geordineert wesen: Alles op pene (ingheualle van contrauentie jegens eenighe vande vooz. poincten) van confiscatie vande vooz. salpetren ende buspoepereu / en van arbitraele correctie.

¶ 3.

Ordinereu vooz. dat de vooz. Salpetriers oft Commisen ghehouden worden by eedt te renseignereu ende reekeninghe aende vooz. Curtius oft hunne Substituyten te doen / vande quantiteyt vande salpetren die sy gemaeckt sullen hebben / ende aen wien dat sy die gheleuert sullen hebben / sonder gheene exceptie / ende t'allen tijden ende soo dickwoilg alst de vooz. Curtius gelieuen sal. Op pene van confiscatie van hunne ketelen / ende priuatie van hunne lasten ende van alle de vooz. priuilegien.

¶ 3.

Verbieden oock op de vooz. penen van confiscatien vande vooz. salpetren ende buspoepereu / en vā arbitraele correctie / aen alle Coopliden / Wageliden oft Schippers die de vooz. salpetren oft buspoepereu verbuereu sullen / dat sy de selue niet en laeden noch verbuereu naer de plaetsen die hun by de vooz. Curtius ghedesigneert sullen wesen / sonder te voozen aen nemanden vande Justicie / oft aenden Pastoor van elcke plaetse (dat sy die laeden ende van waer sy die ver-

verbueren sullen) verclaert te hebben sulckē coopmanschap
ghelaeden te hebben/ ende de quantiteyt van diere/ hun too-
nende/ eer sy vortteckē sullen/ een belet van verscher date/ on-
der de handt ende cachet vanden vooz. Curtius/ om tselue te
moghen doen: Welcken Pastoor oft Schepenen sullen op
tselue billet moeten annoteren den dagh dat sy die tonnen
ghesien/ ende beuonden sullen hebben met tselue billet te co-
responderen / ende de vooz. Commisen des aensocht zijnde /
sullen gehouden wesen sulcke billetten te geuen aende Kerres-
liedē oft andere die sulcke munitien wech tuerē sullen/ sonder
hunnien cost / de welcke int wederkeeren sullen oock gehou-
den wesen certificatie vanden vooz. Curtius mede te bren-
ghen (insghelijck; sonder hunnan cost) vande ouerleue-
ringhe vande vooz. quantiteydt: Op pene als bouen. Ende
sullen de selue persoonen t'heeren straten ende de herbanen
moeten houden / ende de vooz. billetten ende certificaten /
int gaen ende int wederkeeren respectiuelijcken/ aende Col-
lecteurs van onse tollē/passagien ende alomme elders daer
sy passeren sullen / thoonen / sonder nochtans ghehouden te
wesen hun venich recht vande vooz. salpetren oft bus-
poperen te betaelen/ ende niettemin soo sullen de vooz. Col-
lecteurs gehouden wesen acht te nemen / datter ander sijn-
net en passere: Op pene van daer van tē verantwoozden in
hunnan epgenen naeme / ende arbitraelijck gestraft te wo-
den. Ende sullen vooz hunnan arbept als aenbrenghers het
vierde vande confiscatien hebben / blpuende dander vierde
vooz onsen fisque / het derde aenden Officier / ende het
vierde aende vooz. Curtius/ oft hunne Commisen/ om tsel-
ue te verdeplen ende distribueren onder de ghene die by hen
ghedeputeert zullen wesen / om de vooz. passagien gade
te slaen.

Ende

¶¶¶.

Ende ingeualle datmen de delinquanten op t'sept niet en kan beuinden / zoo salmen euentwel die moghen executeren als zy zullen wederkeeren / ende t'allen tijden als men die in onse vooz. landen versceghenen zal.

¶¶¶¶.

Ende om d'neswille dat niet tegenstaende alles des vooz. is / wy aen ons ghereserueert hebben paspoorten te mogen accorderen (alst ons ghelieuen zal) aen eenighe particuliere Coopliden / om in onse Landen van hertwertsouer / de salpetren die zy sullen lichten ende ttecken wt vzemde landen te mogen doen innecommen / zoo is onsen wille ende meyninghe dat de impetranten van zulcke paspoorten op den rugghe vande zelue sullen moeten doen op teekenen / by den eersten Commis residerende inde Stadt oft plaetse vande frontiere / daer de vooz. salpetren innecommen sullen / de quantiteyt van d'ere / de welcke inne ghebrocht wesende / sullen de vooz. Coopliden t'allen tyden alst van noode wesen sal / ende zy des aensocht sullen worden / ghehouden wesen / aende vooz. Curtius in hun district te doen blycken aen wyen dat zy die vercocht / ende waer inne dat zy die geemplopeert sullen hebben : Ten eynde dat de salpetren niet gedistribueert en worden elders / dan inde Landen van onse gehoozsaemheyt / ende op dat den pryjs van d'ere niet verhooght en worde / gelijk eertijt t'onser grooter schaede ende ondiensst gebeurt is.

¶¶.

Verclaeren oock dat gheene personen die van ons paspoorten sullen hebben / oft wel van eenighe Steden van hertwerts-

B

hertwerts-

het werfouer / oft andere / en sullen vermoghen / op de penen
bouen vermelt / in dese vooz. landen eenige buspoeperen in te
brenghen die ouer dese zijde vanden Kijjn ghemaect sul-
len zijn / al waert zoo / dat zy ghemaect waeren van Sal-
petren van ouer den vooz. Kijjn.

107.

Ende alsoo wy onderricht zijn / datmen in vele plaetsen /
naementlijckē in onsen Graefschappe van Burgundiē / selfs
inde Dozpen / vele buspoeper-molens opgericht heeft / zonder
ons expies octroy ende permissie / directelijcken tegens onse
vooz. Placcaeten ende opene brieuen / ende dat dooz desen
middel gestolen worden / en souden noch moghen ghesto-
len worden de beste salpetren vande Salperriers vande
vooz. Curtius ende van hunne Commisen / die anderssins
toc onsen dienste souden moeten gheemployert worden / de
selue in buspoeperen verkeerende: Willen wy dat alle dierge-
lijcke molens diemen wreth oft hier naerwaels weten sal in
t'ghene vooz. is / misbruyckt ende gheexcedeert te hebben /
van stonden aen totter aerden toe affghebroken te worden /
ende de meesters van dper rigourefelijcken ghestraft / naer
hunne verdiensten ende excessen. Ende dat aen d'andere van
onsen t'weghen beuolen worde / dat zy die van stonden aen
ontdoen / oft wel aen eenich ander ghebruyck appliceren /
zonder daer meer buspoeperen te maken / noch eenichsins
hun te onderwinden met salpeters te trecken oft raffineren /
ten waere met oozloffende van wegghen de vooz. Curtius /
oft wel van hunne Commisen.

108.

Niettemin om dreswille dat de principale Steden van
onsen

onsen vooz. Graef-schappe van Burgundien/te weten Dole ende Gray moghen ghenoechsaem versien worden van municien van buspoepere/ ende d' inwoonders van dandere Steden ende Dorpen oock mogen becommen sulcke municien als sy sullen vandoen hebben tot hunne nootsaekelicheden ende ghenuchten / zullien de selue onse Steden van Dole ende Gray hun moghen versien / ter ordinantie van onsen Gouverneur van Burgundien ende van die van ons Parlement aldaer / op voorgaende aduys vanden Commiss. ghesubstitueert byde vooz. Currius / van eenen offertwee moelens / om te versien aende vooz. nootsaekelichede. Men welcke molens zullien de vooz. Currius ghehouden wesen te furneren ghenoechsaeme quantiteyt van salpetren / naerden hersch vanden tyde / tot sulcken redelijcken prijs alst moghelijk wesen sal.

¶ 1533.

Verbieden aen allen ende eenen peggelijcken van wat staet / qualiteyt oft conditie die zijn / zoo hooghe Justicieren ende Officieren onse vassaelen / ende vromdelinghen niet meer salpeter te trecken noch doen trecken / noch buspoeper te formen / ten sy dat sy daer toe ghe deputiert zijn by de vooz. Currius / oft hunne Commisen / de welcke alleen wy daer toe gheauthoriseert hebben ende authoriseren by dese ieghentwoordighe. Daerenbouen dat sy niet meer en bezetten het soecken ende trecken vande vooz. salpeter in wat plaetse van onse Landen dat het soude moghen wesen / sonder eenighe reserue / ende dat niemanden van onse Gouverneurs ende Raets-Lyden int particulier noch oock gheene van onse Prouosten / Capiteynen / Hooghe Justicieren noch eenighe andere onse Justicieren ende Officieren

B ij

noch

noch iemanden van hunnen t'weghen hem vooztaen vooz-
uoozdere eenighe commissie ter contrarien te geuen / noch
doock vande vooz. Commisen ende Salpetriers eenich recht
te nemen / onder t' derel van sulcke commissie / maer dat ghes-
noech zal wesen / gelijk in voozleden tyden / dat zy commissie
hebben vande vooz. Curtius oft van hunne substituc-
ten vooz Notaris ende gherupghen ghepasseert: Ende dat
op pene van in hunne epghe nimen daer van onder-
socht te worden.

XXX.

Casserende ende te nyeten doende by dese jegenwoozdige
alle mandementen ende permissien hier aen contrarierende /
die hier voozmaels souden moghen ghegeuen gheweest
hebben / oft diemen alnoch soude moghen geuen. Ghebie-
dende expzeffelijcken aen onse fiskaelen / zonder iemanden
aen te sien / de vooz. Curtius ende hunne Commisen t' assis-
teren ende behulpsaem te wesen / ten eynde dat dese onse in-
tentie punctuelijcken achtervolghe ende onderhouden wo-
de / procederende inde vooz. zaeken sommierlijcken / zoo
vooz. is / ten eynde dat onsen dienst nyet voozder verach-
tert en woode.

Ontbieden daeromme ende beuelen onsen zeer lieuen ende
ghetrouwen die Cancellier ende Lupden van onsen Raede
van Brabant / Gouverneur / President ende Lupden van
onsen Raede van Luxembourgh / Stadtholder / Cancellier
ende Lupden van onsen Raede in Ghelderlande veroydent /
Gouverneur van Burgundien / President ende Lupden van
ons Parlement te Dole / Gouverneur President ende Lup-
den van onsen Raede van Namien / ende allen anderen onsen
Justicieren ende Officieren / dat zy dese onse ieghenwooz-
dighe

dighe Ordinantie publiceren ende doen publiceren / ende
vercondighen in hunne iurisdiction respectiuelijcken daer
ende alsoot behoort ende van noode wesen zal: Ende voort
de selue onderhouden ende obserueren / doen onderhouden ende
obserueren onverbzkelijcken in alle haere poincten ende
articlen / zonder daer ieghens te doen oft laeten gheschieden
by andere in eenigher manieren: Want ons alsoo ghes-
lieft. Des t'oorconden hebben wy onsen zegel hier aen doen
hanghen. Gegeuen in onse Stadt van Bzuessele den acht-
thiensten dach van Decembri / int Jaer ons Heeren duns-
sent zeshhondert ende sauenthiene. Gheparapheert Ma. Vc.
Op de plicke is gheschreuen: By de Gertz-herzoghen in
hunnen Raede / ende gheteckent / Verreyken: Ende is de
voorz. Ordinantie gheseghelt met den grooten zeghel van
hunne Hoocheden in rooden wasse / wthhanghende in dob-
belen steerte van perckemente.

PRIVILEGIE.

DE Eertz-hertoghen laeten toe ende permitteren Huybrecht Anthoon, gesvvorē Boeckdrucker, alleen te moghen drucken dit tegenvoordich Placcaet, ende bouen dien generalyck alle Placcaten ende Ordinantien by hunlieden gemaect, oft alnoch te maken, in duyts oft François, met scherp verbodt aen allen andere Boeck-druckers, de selue in geender manieren nae te drucken, oft elders ghedruckt alhier te vercoopen, op de penen ende boeten breeder verclaert inde opene brieuen van haere Hoocheden; hem tot dyen eynde verleent, op heden den xxv. van May, 1609.

Onderteeckent

De Busschere.

